

ART HISTORY

Сценарний матеріал драматургічної основи масового театралізованого видовища: пошук, сценарна фіксація, сценічне втілення

I. O. Mashchenko

Kharkiv State Academy of Culture,
Corresponding author. E-mail: vanka.olegovna@gmail.com

Paper received 15.10.20; Accepted for publication 08.11.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2020-242VIII42-01>

Анотація. Досліджено різновидність пошуку сценарного матеріалу. Проаналізовано сценічне втілення сценарного матеріалу на прикладах окремих епізодів із режисури масових видовищ у Харкові: проведення національного рекорду України (2018 р.), флеш-мобу на день Українського Прапора (2018 р.), урочистої церемонії вітання працівників освіти Харківщини з професійним святом – Днем працівників освіти (2018 р.). Визначено основні засоби сценарної фіксації – текст/слово (діалог, монолог), ремарки (авторські позначки). Розглянуто різноманітність сценічної репрезентації сценарного матеріалу.

Ключові слова: сценарний матеріал, видовище, дійство, сценарій, засоби сценарної фіксації, сценічне втілення.

Вступ. Сценічне мистецтво XXI ст. сприймається через призму видовищності, яка характеризується багатожанровістю, однопоказовістю та неповторюваністю. Тому постає питання щодо реалізації швидкої та якісної творчої колаборації на сценічній площині, яка б увібрала в себе актуальність теми та ідеї майбутнього театралізованого дійства, вартого перегляду масовим глядачем. Окрім того, завдання такого типу постає перед студентами спеціалізації «Режисура естради та масових свят», які під час проходження режисерсько-асистентської, режисерської та виробничої практики працюють не тільки над створенням сценаріїв, а й над втіленням різножанрових масових видовищ.

У науковій літературі зі сценічного мистецтва наявний ряд джерел, де розглядаються етапи роботи сценариста та режисера над втіленням самого видовища, тоді як предметному пошуку матеріалу для написання сценарію, засобам його сценарної фіксації та особливостям сценічного втілення не приділяється належної уваги. Такі важливі елементи можуть формуватися при наявності не тільки теоретичної, а й практичної основи.

За словами відомого українського режисера В. Вовкуна, «бути сучасним сьогодні – це вимога інтелігентності, освіченості, широкої ерудиції, інформованості, самоорганізованості, енергії та новаторства» [3, с. 23]. Тому для викладача сценарної майстерності важливим стає надання здобувачам вищої освіти – майбутнім режисерам-постановникам, теоретично-практичного та методичного підґрунтя з пошуку сценарного матеріалу для формулювання режисерського/сценарного задуму, принципам його сценарної фіксації та особливостям актуального сценічного втілення.

Яскравим прикладом залучення сценарного матеріалу до драматургічної основи масового театралізованого видовища є творчі колаборації над створенням різних видовищ автора статті, з кандидатом мистецтвознавства, заслуженим працівником культури, старшим викладачем кафедри режисури ХДАК В. Бугайовою та магістром із театрального мистецтва, режисером-постановником О. Мирошніченко.

Короткий огляд публікацій по темі. Особливості написання та втілення сценарію масового театралізованого видовища є постійним предметом зацікавлення педагогів з професійних дисциплін, режисерів-постановників масових свят, так і сценаристів. Зокрема, різновиди сценарного матеріалу досліджує А. Житницький [5], особливості втілення сценарного матеріалу на сценічній площині – В. Вовкун [2; 3], основи формування художнього задуму майбутнього театралізованого видовища – В. Цветков [9] та Н. Кисельова і В. Фролова [7]. Матеріалом для аналізу використання сценарного матеріалу у театралізованому видовищі стали фрагменти зі сценаріїв 2018 року («Вчитель... і місія твоя свята: від витоків до сучасності» [4], «Символ України – об'єднує серця. Свято покоління» [8], «Школа – безпечний простір для дитини» [10]) та відеофрагменти сценічного втілення сценаріїв [1; 6]. Проте мистецтвознавчих узагальнень із цієї проблематики не виявлено, а тому постає питання щодо заповнення саме теоретичних лакун.

Мета статті – дослідити особливості використання сценарного матеріалу у драматургічній основі театралізованого видовища. Для цього варто: розглянути різновиди сценарного матеріалу; проаналізувати основні варіанти пошуку сценарного матеріалу та його сценарної модифікації; виявити варіативність сценарного матеріалу у драматургічній основі майбутнього театралізованого видовища та його сценічного втілення.

Методологія розвідки полягає у застосуванні міждисциплінарного підходу із залученням герменевтичного, семіотичного, компаративного методів.

Результати та їх обговорення. Сьогодні сценарій являє собою не тільки «коротке викладення змісту драматичного твору, його сюжетна схема, за допомогою якої створюється видовище» [2, с.195-196], а й літературну першооснову майбутнього дійства, побудованого за законами драматургії, з урахуванням виражальних засобів режисури та їх сценічного втілення. У процесі підготовки майбутніх режисерів-постановників викладач повинен навчити студентів чіткого формулювання художнього задуму, його відображення у сценарії та пошуку шляхів його сце-

нічної реалізації. Стартом творчого процесу та його двигуном є визначення сценарного матеріалу та його пошуки.

За твердженням викладача, мистецтвознавця, сценариста та драматурга А. Житницького, «для створення кожного сценарію масового театралізованого видовища автор збирає найрізноманітніший матеріал – документальний та художній, літературний та образотворчий, звуковий та музичний тощо. Саме через його барвистість матеріал майбутнього сценарію, а згодом і драматургічне джерело видовища, одержують яскраво визначений синкретичний характер» [5, с. 23]. Так, практична сторона втілення нами масових театралізованих видовищ дає підстави із різновидів сценарного матеріалу виокремити ті напрямки, які допоможуть майбутнім режисерам-постановникам та сценаристам у глибинному процесі розуміння втілення видовища. Відтак, різновидами сценарного матеріалу варто вважати літературний, документальний та візуальний матеріал, який при сценарній трансформації складатиме драматургічну основу майбутнього театралізованого дійства. Надалі варто проаналізувати кожний різновид окремо.

До літературного матеріалу варто віднести записи – віршовані основи, прозові твори з асоціюванням даної події, тлумачення слів, тексти пісень, афоризми, прислів'я, приказки, легенди, сценарні фрагменти попередніх видовищ такого жанру (перегляд сценарний онлайн-бібліотек), інтерв'ю у текстовому форматі, рецензії, вітання, запрошення тощо. Такий матеріал стає основою для написання тексту самого сценарію. Для режисерів/сценаристів-початківців варто зазначити, що один з фрагментів знайденого літературного матеріалу може слугувати для визначення ідеї видовища, яка буде звучати протягом дійства. У праці викладача, режисера та театального діяча В. Цветкова «Основи класичної режисури» зазначається, що «... ідея – це думка або судження або суд над темою <...> функція ідеї – винесення морального вироку явищам, що містяться в темі. Режисеру тему слід показувати, а ідею – доводити» [9, с. 44–45]. Тому ідею сценаристи можуть формулювати через асоціативний ряд, а надалі через слово/текст залучати до драматургічної основи.

Прикладом ідейного спрямування тексту є прологове відео з урочистої церемонії вітання працівників освіти Харківщини з професійним святом (2018 р.), де головною ідеєю став показ абетки українською мовою в аспекті символічних слів на кожен літеру, що відтворює професійну діяльність вчителів та працівників освіти:

Лунає стилізований фанфарний сигнал. Світло гасне. Звучить дикторський чоловічий голос.

Диктор:

Учителю! Пораднику і друже!

Життя абетку склали Ви просту.

Ми Вам сьогодні дякуємо дуже,

За Вашу працю вчительську святу...

Далі, під супровід слів проєцюється «Абетка». Для кожної літери і слова синхронно показується фото-або відеофрагмент, що пов'язаний з даним словом.

А абетка, **Б** батьківщина, **В** воля, **Г** гордість, **Ґ** Ґре-чність, **Д** діти, **Е** ерудиція, **Є** єдність, **Ж** життя, **З**

знання, **І** інтелект, **К** книга, **Л** любов, **М** молодь, **Н** наука, **О** освіта, **П** перший дзвоник, **Р** родина, **С** сум-ління, **Т** традиції, **У** урок, **Ф** фахівець, **Х** Харківщина, **Ц** ціль, **Ч** честь, **Ш** школа, **Щ** щастя, **Ю** юнацтво, **Я** – Я люблю вчителів! [4, с. 1].

Наступним різновидом драматургічної основи майбутнього театралізованого видовища є використання документально матеріалу. Так, в основі пошуку документального матеріалу можуть бути: 1) документальні тексти будь-якого спрямування (закони, акти, листування, оригінальні сценарії, афіші та програмки видовищ, біографії учасників подій, про яку йдеться мова); 2) фото та відеоматеріали (інтерв'ю, записи з концертів, фрагменти з документальних фільмів); 3) оригінал або репродукції творів аудіо-візуального мистецтва; 4) пам'ятки матеріальної та духовної культури минулого та сьогодення. Такий матеріал режисери/сценаристи можуть використовувати для: формування художнього задуму та відповідної тематичної атмосфери дійства; наповнення текстової форми сценарію та авторських позначок; для художнього або музичного оформлення.

Прикладом залучення у видовище документально-го матеріалу є проведення святкування до Дня Державного Прапора України, де протягом святкового дійства на сценічній площині відбувалося модульне art-show за участю курсантів ХНУВС, які поступово утворювали із синіх та жовтих табличок українські символи [6]. Далі, для аналізу наведемо сценарний фрагмент епізоду утворення державного символу:

Звучить святкова мелодія. В цей час курсанти роблять пластичне перестроювання у ■ (прямокутник).

Звучить Гімн України

Ведучий (після Гімну): Пані та панове! Під час нашого флеш-мобу будуть створені символічні полотна, які проєціюватимуться на екран, щоб всі мали можливість слідкувати за сценічним дійством.

Звучить святкова мелодія.

Ведучий: І першим буде утворено жовтий колір стягу Державного прапора України, який уособлює пшеничну ниву, зерно, хліб та достаток. Нехай він засяє на сценічній площині.

Звучить музика. Учасники дійства підіймають жовті таблички догори.

Ведучий: Синій колір – то ясне, чисте, мирне небо та життєдайна цариця – вода. Нехай і перед нами утвориться цей колір.

Звучить музика. Учасники дійства підіймають сині таблички догори.

Ведучий: Ось він – Державний прапор України, що символізує синє українське небо над ланами золотого збіжжя. Тому для нас, українців, це одна з найвищих і шанованих святинь!

Звучить мелодія. Учасники дійства підіймають таблички до гори, тим самим формується символ – Державний прапор України. Гелікоптер транслює утворений символ на екран.

Ведучий:

Синій, як море, як день, золотий

З неба і сонця наш прапор ясний.

Рідний наш прапор високо несім!

Хай він, уславлений, квітне усім!

Звучить святкова мелодія. Учасники дійства опу-

кають руки до низу.[8, с. 3–4].

Для створення наведеного сценарного фрагменту аналізувався закон України про державні символи України від 26 серпня 1996 р., постанова Верховної Ради України про Державний прапор України від 28 січня 1992 р., проект закону України про Державний прапор України (16.10.2015 р.) тощо, історичне становлення Державного прапору України та вірш «Прапор» українського поета О. Олесея. Втілення документального матеріалу відбулось таким способом: залученням у слова ведучого тлумачення державного символу для українського народу у XXI ст. та вірна кольорова та геометрична побудова символу на сценічній площині.

Не менш важливим різновидом сценарного матеріалу є пошуки візуальної складової. У сценарно-режисерському розумінні – це візуальні джерела, на основі яких будується символічний ряд усього дійства. Такими джерелами можуть бути – картинки, фотографії, абстракції, арт-об'єкти, кольорова та світлова семантика, фото та відеофрагменти з мізансценуванням видовищ схожих за жанром, які вже були сценічно втілені, фото та відео презентації аббревіатур та логотипів. Всі матеріали також можуть бути репрезентовані режисерами/сценаристами як текст у сценарії або як авторські позначення з подальшою сценічною модифікацією. Таким чином, використання візуальних джерел може слугувати допомогою при розкритті надзавдання видовища, яке перед собою ставлять сценаристи та режисери.

Беручи за основу твердження К. Станіславського про надзавдання [с. 86] у праці дослідників Н. Кисельової та В. Фролова [7], варто говорити, що надзавдання є найскладнішим елементом у драматургічній основі видовища, бо воно відповідає на питання: «ЗАРАДИ ЧОГО автором створюється саме це дійство?» «ЯКУ автор затверджує ДУМКУ, яка буде ДОНОСИТИСЯ до глядача?». Тому саме візуальний матеріал є втіленням меседжу, який від сценариста та режисера направляє до глядача для прочитування. Для прикладу такого меседжу варто розглянути проведення Національного рекорду України 2 серпня 2018 р. [1], де одночасно на площі Конституції міста Харкова зібралася найбільша кількість учителек і вчителів (1000 осіб) з усіх областей України, які одночасно закликали до безпеки у шкільному просторі. У формі шиккування вчителі утворили фігури, що символізують безпеку дітей у фізичному просторі: 50 (знак обмеження швидкості), зображення серця, НУШ (аббревіатура реформи шкільництва Нової укра-

їнської школи), = (знак рівності), зображення сонця з променями.

В даному сценарному фрагменті можна прослідкувати, як реалізується надзавдання через виражальні засоби – показ на сценічній площині символічного ряду:

Звучить тематична музична композиція. Символ = «шикується».

Ведучий: Знак рівності символізує однакові, рівні можливості для всіх дітей – з великих міст і маленьких сіл, для сиріт чи дітей з особливими освітніми потребами, для дітей різних національних та соціальних груп, для всіх дівчаток і всіх хлопчиків. Тільки в останні роки в Україні з'явилися діти-вимушені переселенці, діти військових, які зараз несуть службу, діти на прифронтових територіях, діти, які навчаються на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської областей та Криму.

Про всіх цих дітей ми маємо пам'ятати й робити все можливе для того, щоб забезпечити їм належну якість освіти та розвитку. Школа має бути простором, вільним від будь-якої дискримінації...

Після того, як символ сформовано.

Ведучий: Просимо представників Національного реєстру України зафіксувати кількість учасниць і учасників.

Звучить тематична музична композиція. Представники реєстру фіксують кількість педагогів. В цей час на екрані проєцюється утворений символ. [10, с. 5–6].

Таким чином, написання нами сценаріїв до різножанрових масових видовищ та їх режисерське втілення дає змогу створити для майбутніх режисерів естради та масових свят зручний механізм для пошуку сценарного матеріалу за різновидами, його сценарної фіксації та сценічного втілення майбутнього театралізованого дійства.

Висновки. Отже, у дослідженні розглянуто основні варіанти пошуку сценарного матеріалу, а саме: літературний, документальний та візуальний. З'ясовано, що заздалегідь визначення теми, ідеї та надзавдання сприяє оперативнішому пошуку сценарного матеріалу та його сценічної репрезентації як засобу втілення художнього задуму майбутнього видовища.

Доведено, що сценарний матеріал у сценарному варіанті фіксується через текст/слово (діалог, монолог) або ремарки (авторські позначки), а на сценічній площині через побудову асоціативного та символічного ряду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Близько тисячі харківських вчителів встановили рекорд України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KCGWjknQu1Y> (дата звернення: 15.10.2020).
2. Вовкун, В. В. Мистецтво режисури масових видовищ. Київ: НАКККиМ, 2015. 356 с.
3. Вовкун, В. В. Паралельні видива. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2007. 240 с.
4. «Вчитель...і місія твоя свята: від витоків до сучасності». Сценарій урочистої церемонії вітання працівників освіти Харківщини з професійним святом. (Архів І. Машенко, В. Бугайова, О. Мирошніченко).
5. Житницький, А. З. Драматургія масових театралізованих заходів. Харків: ХДАК, 2004. 127 с.
6. З любов'ю від харків'ян: флешмоб до Дня українського прапора. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CAnOsIe7qlIQ> (дата звернення: 15.10.2020).
7. Киселева, Н. В., Фролов, В. А. Основы системы Станиславского. Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. 128 с.
8. «Символ України – об'єднує серця. Свято покоління». Сценарій до дня Державного прапора України. (Архів І. Машенко, В. Бугайова, О. Мирошніченко).
9. Цветков, В. І. Основы классической режиссуры. Харків: БУ-

РУН і К, 2008. 160 с.
10. «Школа – безпечний простір для дитини». Сценарій

Національного рекорду України. (Архів І. Машченко, В. Бугайова, О. Мирошніченко).

REFERENCES

1. About a thousand Kharkiv teachers set a Ukrainian record. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=KCGWjknQu1Y>. [In Ukrainian].
2. Vovkun, V. V. (2015). Art of directing mass spectacles. Kyiv: NAKKKiM. [In Ukrainian].
3. Vovkun, V. V. (2007). Parallel ghosts. Kiev: Vydavnychij Dim Dmytra Buragho. [In Ukrainian].
4. «Teacher... and the mission of your holiday: from the origins to the present». Scenario of a solemn ceremony of congratulating educators of Kharkiv region on their professional holiday. (Archive of I. Mashchenko, V. Bugayova, O. Myroshnichenko). [In Ukrainian].
5. Zhytncykj, A. Z. (2004). Dramaturgy of mass theatrical events. Kharkiv: KhSDAK. [In Ukrainian].
6. With love from Kharkiv: a flash mob dedicated to the Ukrainian Flag Day. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=CAnOsIe7qlQ>. [In Ukrainian].
7. Kiseleva, N. V., Frolov, V. A. (2000). Basics of the Stanislavsky system. Rostov-na-Donu: Feniks. [In Russian].
8. «The symbol of Ukraine unites hearts. A holiday of generations». Scenario for the day of the State Flag of Ukraine. (Archive of I. Mashchenko, V. Bugayova, O. Myroshnichenko).
9. Cvjetkov, V. I. (2008). Fundamentals of classical directing. Kharkiv: BURUN i K. [In Ukrainian].
10. «School is a safe space for a child». Scenario of the National Record of Ukraine. (Archive of I. Mashchenko, V. Bugayova, O. Myroshnichenko). [In Ukrainian].

Script material of the dramaturgical basis of the mass theatric event: search, script fixation, stage performance

I. O. Mashchenko

The aim of the article is to study the peculiarities of the use of script material in the dramatic basis of a theatrical event. To do this, it is necessary to consider the types of script material; to analyze the main options of finding script material and its script modification; to reveal the variability of the script material in the dramatic basis of the future theatrical spectacle and its stage performance.

Research methodology of the study is to apply an interdisciplinary approach involving hermeneutic, semiotic, comparative methods.

Results. The Varieties of material for the dramatic basis of the future theatrical event should be considered as literary, documentary and visual material. Pre-determining of the topic, idea and overriding task contributes to a more rapid search of the script material and its stage representation as a means of creating the artistic idea of the future event. The script material in the script version is fixed through text/word (dialogue, monologue) or remarks (author's notes), and on the stage through the construction of an associative and symbolic idea. **Novelty.** The stage creating of the script material performance on the examples of different episodes from directing of mass events in Kharkiv is analyzed: the event of the national record of Ukraine (2018), the flash mob on the day of the Ukrainian Flag (2018), the solemn ceremony of congratulating educators of Kharkiv region on professional holiday – Day of education (2018).

The practical significance. Educational materials can be used in lectures on scenario, stage directing and mass events, as well as in practical classes in creating mass theatrical events.

Keywords: script material, event, action, script, means of script fixation, stage performance.